

*Радіонова Н.Й., д.е.н., проф., Цімох К.В., студент
Київський національний університет технологій та дизайну*
**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ
СИСТЕМ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ**

Анотація. У статті досліджено можливості використання комп'ютерних інформаційних систем та інноваційних технологій для проведення аудиту. Визначено сутність комп'ютерного аудиту в системі обробки бухгалтерської інформації. Зазначено завдання, які вирішуються за допомогою аудиторських комп'ютерних програм. Проаналізовано переваги та недоліки використання інформаційних систем при аудиті. Подано класифікацію інформаційних технологій в аудиті. Зазначено основні аспекти комп'ютеризації аудиту. Представлено результати аналізування спеціалізованих інформаційних систем в аудиті. Досліджено основні перспективи розвитку програм з автоматизації аудиторської перевірки. Наведено особливості комп'ютерного аудиту.

Ключові слова: автоматизована інформаційна система; інформаційні технології; комп'ютерний аудит; комп'ютерна обробка даних; комп'ютерне середовище; програмне забезпечення для аудиту; інновації.

Radionova N.Y., Tsimokh K.V.
Kyiv National University of Technologies and Design
**FEATURES OF APPLICATION OF COMPUTER
INFORMATION SYSTEMS FOR AUDIT**

Abstract. The articles explore the talk of computerization of computer information systems and innovative technologies for auditing. The essence of computer audit in the system of accounting information processing is determined. The advantages and disadvantages of using an information system in auditing are analyzed. The task is solved, which is solved with the help of audit computer programs. The classification of information technologies in audit is given. The main aspects of computerization of audit are defined. The results of the analysis of specialized information systems in audit are presented. The main prospects for the development of the audit automation program are studied. The reasons that determine the use of audit computer tools have been identified. Features of computer audit are given.

Keywords: automated information system; information technology; computer audit; computer data processing; computer environment; audit software; innovations.

Постановка та актуальність проблеми. В сучасних економічних умовах відмічається посилення легітимного інтересу користувачів до результатів проведення аудиту. Удосконалення аудиторської роботи відповідно до вимог стейкхолдерів певною мірою залежить від комп'ютеризації систем бухгалтерського обліку та аналізу на перевіряємих підприємствах. Разом з тим, розвиток автоматизованих інформаційних систем не тільки сприяв впровадженню комп'ютеризованої форми обліку суб'єктів господарювання. Звісно, методика аудиту безпосередньо залежить від способу опрацювання підприємством облікових даних, але застосування комп'ютерних інновацій відмічається і в аудиторських фірмах. Наявність комп'ютерного середовища істотно впливає на процес проведення аудиту, зберігаючи при цьому, мету, завдання перевірки й основні аудиторські процедури. Такі особливості полягають у підвищенні вимог до знань аудитора, у варіантах застосування комп'ютера для підвищення ефективності проведення аудиторських процедур.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні аспекти проблем комп'ютеризації аудиту досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як С.В. Івахненко [1], П.В. Іванюта [2], О.С. Кривоконь [3], С.Ф. Лазарєва, Р.Л. Ус [4], В.І. Подольський [5],

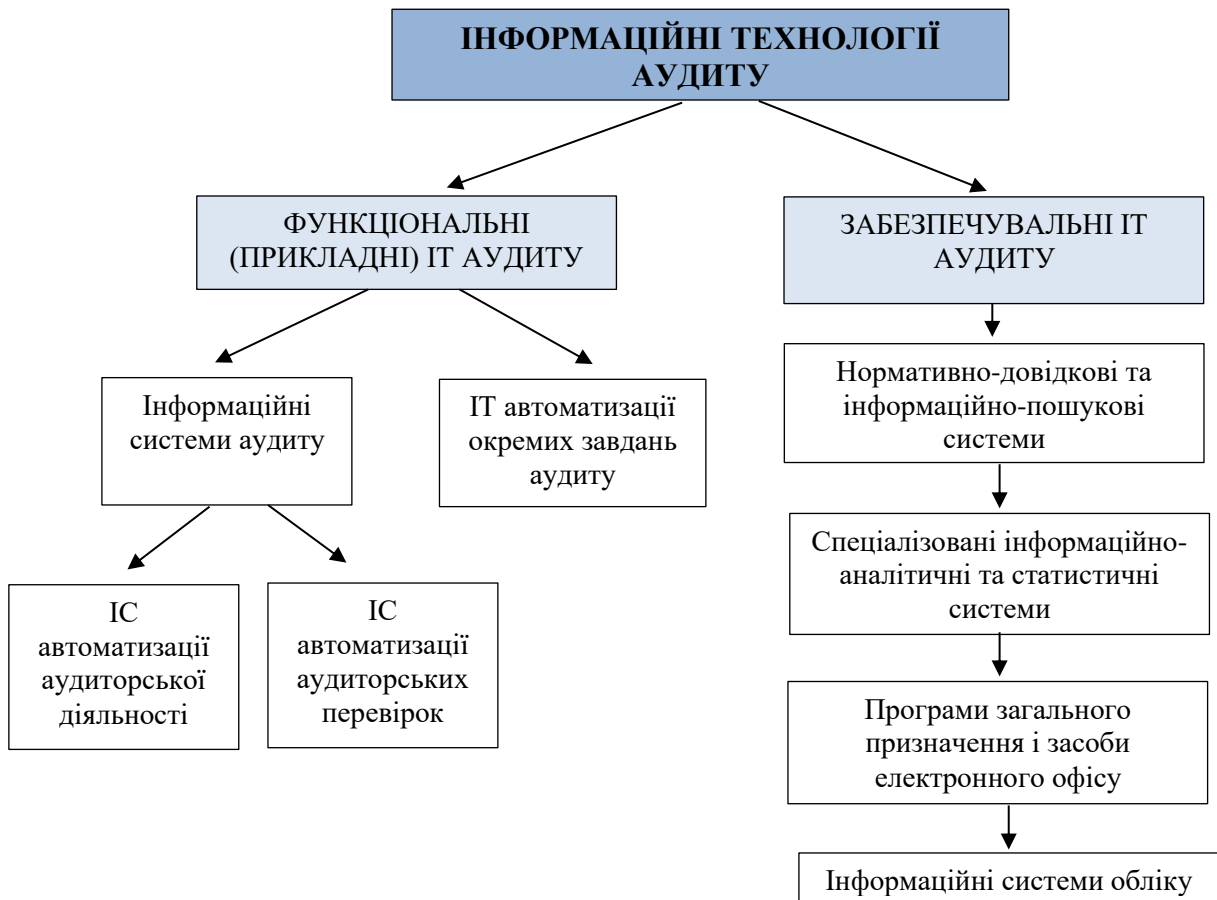
Н.С. Щербакова [5], В.Л. Комиссаров [5], Р.Ю. Овчарик [6] та інші. Науковці визначили теоретико-методичні підходи, що застосовують аудитори під час комп'ютеризації, сформулювали основні вимоги щодо автоматизації аудиту, зважаючи на стандарти аудиту.

Проте, окремі особливості застосування комп'ютерних інформаційних систем для проведення аудиту все ще залишаються відкритими та потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей застосування комп'ютерних інформаційних систем для проведення аудиту та обґрунтування методичних підходів до комп'ютеризації аудиту шляхом аналізування переваг застосування інформаційних систем для проведення аудиту, дослідження проблемних аспектів щодо запровадження комп'ютерних технологій в аудиті, а також розгляд перспектив розвитку комп'ютеризації при здійсненні аудиту.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Широке застосування сучасних інформаційних систем і мереж підприємствами вплинуло на методи та технології роботи аудиторів через призму застосування спеціалізованих комп'ютерних програм для проведення аудиту фінансової звітності підприємств.

Створення і функціонування інформаційних систем в управлінні тісно пов'язане з розвитком інформаційної технології – головної складової частини інформаційної системи. За призначенням інформаційні технології в аудиті можна розподілити на забезпечувальні та функціональні (рис. 1).

Джерело: [7, с. 273].

Рис. 1. Класифікація інформаційних технологій в аудиті

Приведення аудиту в умовах використання комп'ютерних систем регламентується Міжнародним стандартом № 401 «Аудит в середовищі комп'ютерних інформаційних систем» [5] і низкою відповідних Положень про міжнародну аудиторську практику, які розкривають різні аспекти проведення аудиту в середовищі комп'ютерних інформаційних систем, дають оцінку аудиторських ризиків, а також встановлюють вимоги до знань аудиторів про комп'ютерні інформаційні системи. Зазначене нормативно-правове забезпечення встановлює стандарти і надає рекомендації щодо процедур, які необхідно використовувати при проведенні аудиту в умовах комп'ютерних інформаційних систем.

Комп'ютеризація аудиту виділяє три аспекти:

- 1) використання комп'ютерів для організації роботи аудиторської фірми;
- 2) перевірка та оцінка комп'ютерних інформаційних систем клієнта;
- 3) використання комп'ютерів і прикладних аудиторських програм як специфічних інструментів для проведення аудиту.

Професор С.В. Івахненко в своєму дослідженні поділяє аудит на паперовий, механізований та комп'ютерний і уточнює, що комп'ютерний аудит може проводитись тільки в тому випадку, якщо підприємство застосовує автоматизований спосіб обробки облікової інформації, тобто автоматизовану на базі певної програми форму ведення бухгалтерського обліку [1].

Під комп'ютерним аудитом слід розуміти високий рівень автоматизації діяльності аудиторів, який характеризується: застосуванням новітніх інформаційних технологій, як основного інструменту в процесі підготовки і проведення перевірки у комп'ютерній інформаційній системі; підходу до проведення перевірки, що передбачає оцінку надійності середовища комп'ютерної інформаційної системи, як основи для формування висновку щодо достовірності фінансової звітності [2].

Визначаючи сутність та зміни традиційної методики і організації під час проведення аудиту в комп'ютерній інформаційній системі, слід розуміти, що впровадження сучасних інформаційних технологій спричиняє докорінні зміни в процедурах збору та обробки облікової інформації, організації аудиту загалом.

Сьогодні в ході аудиторських перевірок за допомогою комп'ютерної техніки вирішуються такі завдання:

- інформаційне обслуговування;
- прискорення процесів отримання та обробки інформації з баз даних клієнта;
- документальна обробка інформації, отриманої аудитором в ході перевірки;
- методичне обслуговування;
- розроблення аналітичних електронних таблиць, застосування прикладних аудиторських програм, що сприяють підвищенню ефективності застосування аудиторських процедур;
- використання можливостей редагування текстів і електронних таблиць, створення баз даних [4, 6].

Для проведення аудиту в комп'ютерному середовищі аудитор зобов'язаний мати додаткові знання в галузі систем обробки економічної інформації та мати практичний досвід роботи з різними системами бухгалтерського обліку та спеціальними інформаційними системами аудиту.

Аналіз досвіду перевірок аудиторських фірм свідчить, що не рідко після впровадження автоматизованої інформаційної системи відбувається певне погіршення ефективності процесів регенерації отриманих результатів. Це пов'язано з дією комплексу чинників, які супроводжують процес переходу від застосування традиційних до новітніх інформаційних технологій. Часто із створенням комп'ютерних інформаційних систем підприємства відмовляються від належного паперового

документального оформлення операцій, не роздруковують первинні документи та облікові реєстри, внаслідок чого зменшується обсяг контрольних процедур, що погіршує якість фінансової інформації. Таким чином, впровадження новітніх інформаційних технологій в облік та управління, з одного боку, підвищує оперативність підготовки фінансової інформації, а з другого, ускладнює інформаційну систему підприємства, що вимагає відповідної зміни методики та організації аудиторської перевірки [9].

Зміцнення позицій аудиту в Україні, його наближення до міжнародної практики аудиту вимагає актуалізації здатності та ефективності використання новітніх технологій організації аудиторської діяльності. Отже, важливі зміни в аудиті повинні торкнутися технології ведення аудиторських перевірок, насамперед на основі застосування спеціалізованих аудиторських комп'ютерних програм.

Разом з тим, бездумна комп'ютеризація аудиту може призвести до такої його автоматизації, яка потягне за собою ряд помилок при інтерпретації результатів аудиту. Отже, слід виділити основні проблеми впровадження та використання комп'ютерної техніки і технологій в аудиті:

- різна специфіка ведення обліку на підприємствах навіть одного виду економічної діяльності не сприяє стандартизації методик проведення аудиту;
- ряд методичних проблем, зокрема, необхідність розроблення методичних підходів реалізації трансформаційних процедур перетворення фінансових звітів по заданих форматах, не розголошуючи при цьому аудиторську таємницю.

Комп'ютеризовані методи аудиту – це проведення аудиторських процедур за допомогою аудиторського прикладного програмного забезпечення [3].

Ринок аудиторського програмного забезпечення в Україні у тому числі і українського виробництва розвивається.

Конкуренція, що посилюється в аудиторському бізнесі, вже змушує аудиторські компанії знаходити нові шляхи підвищення ефективності організації діяльності та продуктивності її результатів. На сьогодні більшість вітчизняних аудиторських фірм вже використовують спеціальні інформаційні системи, орієнтовані на внутрішню регламентацію аудиторської діяльності із застосуванням внутрішньо-фірмових і міжнародних стандартів.

Основною проблемою використання аудиторських програм для аудиторів є те, що на підприємствах, які перевіряються, використовується програмне забезпечення різних розробників [8]. Зазначений чинник не дає реальної можливості в повному обсязі автоматизувати виконання аудиторських процедур. Крім того, відсутні єдині методологічні вимоги до формування інформаційних баз даних, а саме до основних полів вихідних інформаційних файлів. Це значно ускладнює проведення автоматизованої аудиторської перевірки.

Серед популярних програмних продуктів спеціалізованого аудиторського програмного забезпечення можна виділити: «Audit XP», «Audit Expert», «Експрес-Аудит: ПРОФ», «Pervasive Audit Master», «Audit System/2tm».

Характеристику програмних продуктів в аудиті представлено в табл. 1.

Дані табл. 1 свідчать про недостатній рівень ефективності прикладних програмних продуктів, розроблених для проведення аудиту. Хоча, період, коли комп'ютеризація аудиту означала використання програм Microsoft Office («Word», «Excel» і т.д.) вже змінився періодом застосування сучасних аудиторських продуктів, їх аналізування дало можливість стверджувати, що кожна з розглянутих програм має свої переваги і недоліки. Це говорить про те, що ринок спеціалізованих аудиторських програмних продуктів тільки розвивається. Разом з тим, слід відмітити, що застосування

спеціалізованих програм характеризує рівень якості аудиторської перевірки та впливає на її продуктивність і ефективність.

Таблиця 1

Аналізування спеціалізованих інформаційних систем в аудиті

Програмний продукт	Функціональні можливості	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Експрес Аудит: ПРОФ	<ul style="list-style-type: none"> - можливість розроблення загального плану та програми аудиту; - здатність супроводжувати аудит від початкового етапу до кінцевого; - розподіл об'єктів аудиту за виконавцями; - створення робочої документації аудиту; - збирання, систематизація й обробка результатів аудиторської перевірки; - формування звітної документації за результатами аудиту; - зберігання результатів аудиторських перевірок; - можливість вивчення та оцінювання систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю економічних суб'єктів, що перевіряються; - можливість організувати внутрішній контроль якості аудиту. 	автоматичне заповнення типових бланків і шаблонів звітних документів; розрахунок рівня істотності, розрахунок основних показників для аналізу, орієнтація на регіональну та галузеву специфіку; постійне оновлення методичної частини та формування на їх основі програми аудиту; виписка з нормативних документів з коментарем.	залежність від авторської розробки; незмінна структура або формат шаблону, які можна придбати за додаткові кошти; редагування тільки кожного конкретного документа; не можна доповнити власні розділи; немає алгоритмів розрахунку й дані вводяться вручну.
Audit XP	<ul style="list-style-type: none"> - містить вбудовані алгоритми розрахунків, планування, формування та аналізу вибірки, вибору видів виявлених порушень та автоматичної побудови висновків за розділами аудиту; - містить понад 700 бланків, процедур, довідкових таблиць і звітів за всіма етапами проведення аудиту; - включає блок аналітичних процедур та фінансового аналізу; - дає змогу створювати нові та змінювати вже існуючі бланки аудиторських процедур та змінити програму проведення аудиту. 	продукт може використовуватись при проведенні внутрішнього аудиту компанії, зокрема фінансового аудиту.	немає прямої прив'язки до змін в законодавстві, зокрема в податковому обліку.
Audit Expert	<ul style="list-style-type: none"> - дає змогу переоцінити різні статті активів та пасивів балансу для проведення фінансового аналізу за реальними даними; - на підставі даних бухгалтерських звітів формуються аналітичні форми звітності. Ці дані допомагають не тільки проаналізувати поточний фінансовий стан підприємства, але й оцінити динаміку його зміни, а також побудувати прогноз на найближчий період; 	формування порівняльних даних для вирішення аналітичних завдань; отримання основних фінансових показників; проведення порівняльного середньогалузевого аналізу й аналізу з підприємствами конкурентами.	здебільшого підходить для проведення економічного аналізу та порівняння показників і визначення кореляційних залежностей.

Продовження табл. 1

1	2	3	4
	- дає можливість знайти шляхи підвищення ефективності використання виробничих ресурсів, зниження собівартості продукції і потреб в обігових капіталах, покращення показників фондовіддачі; - систематично проводити порівняльний фінансовий аналіз за даними компаній-конкурентів, лідерів галузі.		
Pervasive Audit Master	- дає змогу узагальнити виявлені порушення і на їх основі підготувати альтернативну звітність; - забезпечує можливість взаємозв'язку аудиторських процедур і господарських операцій, що перевіряються; - реалізовано можливість опису аудиторських ризиків і контрольного середовища в розрізі господарських операцій (бізнес-процесів).	дозволяє використовувати власну методологію; ведення картотеки суб'єктів; пошук за реквізитами; функція контролю в разі повторної перевірки клієнта; дослідження роботи аудиторів.	за умови повторної перевірки фірмами в картотеці формується новий запис; не визначається розмір вибірки та аудиторський ризик.
Audit System/2tm	- поєднує можливості текстового і табличного редакторів і програми для складання оборотно-сальдової відомості; - полегшує комплексну підготовку робочої документації і звітності та проводить їх консолідацію; - проводить автоматичне заповнення робочих документів аудитора даними бухгалтерського обліку.	стандартний інтерфейс і фоновий режим; робота над проектом як у команді, так і індивідуально; сумісність з іншими програмними продуктами та настройка відповідно о умов користувача.	вітчизняним аудиторським фірмам потрібно розробляти окремий модуль що базується на національній системі бухгалтерського обліку.

Джерело: складено авторами за даними [6, с. 70].

До основних перспектив розвитку програм з автоматизації аудиторської перевірки слід віднести:

- інтеграція з програмним забезпеченням ведення обліку;
- створення концепції та деталізованого нормативно-методичного забезпечення щодо алгоритмів формування аудиторської звітності на основі імпортованих даних бухгалтерського обліку підприємства;
- створення загальної аудиторської інформаційної бази щодо типових порушень та викривлень;
- вбудовування можливостей стандартизації опису бізнес процесів клієнта;
- автоматизований розрахунок основних показників на основі звітних даних та їх інтерпретація відносно підприємств-лідерів зазначеного виду економічної діяльності.

Застосування інформаційних систем в аудиті надає можливість підвищити рівень аудиторських послуг не тільки шляхом розширення спектру консультаційних послуг, але й здійснити швидке аналізування великих масивів фінансових і оперативних даних в електронному вигляді спеціальними програмними засобами для їх підтвердження чи виявлення помилок; надає допомогу клієнту з питань забезпечення інформаційної безпеки та перевірки ефективності роботи комп'ютерних облікових систем клієнтів.

Висновки. Отже, в сучасних умовах використання інформаційних технологій є не тільки актуальним завданням і найважливішим чинником успішної роботи аудитора, а і необхідною умовою її ефективного виконання. Можна стверджувати, що ефективність аудиторських перевірок помітно зростає із застосуванням спеціалізованих програмних продуктів. Час проведення аудиторської перевірки в порівнянні з традиційним методом проведення, помітно скорочується, підвищується продуктивність праці, відповідно зростає рентабельність. Отже, комп'ютерне середовище відкрило якісно новий рівень аудиторської діяльності, досить стрімко розвивається і набуває все більшого розповсюдження. Разом з тим, слід відмітити, що сучасні програмні аудиторські продукти потребують вдосконалення та взаємоузгодження з бухгалтерським програмним забезпеченням.

Необхідність проведення аудиту в комп'ютерному середовищі стало актуальною для всіх діючих аудиторських фірм і аудиторів, які намагаються зайняти певне місце на ринку аудиторських послуг та отримати конкурентні переваги в наданні послуг в сфері аудиту. Напрямом подальшого дослідження є розробка оптимальної методики, що дозволить у короткий термін та з мінімальними витратами привести у відповідність аудиторські інформаційні системи до бухгалтерських інформаційних систем підприємств.

Список використаної літератури

1. Івахненко С. В. Комп'ютерний аудит: Контрольні методики і технології: монографія / С. В. Івахненко – К.: Знання, 2005. – 286 с.
2. Іванюта П. В. Управлінські інформаційні системи в аналізі та аудиті: навч. посібник / П. В. Іванюта. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 180 с.
3. Кривоконь О. С. Концептуальні основи автоматизації фінансового аналізу в умовах глобалізації / О. С. Кривоконь // Облік і фінанси АПК: міжнародний науково-виробничий журнал. – 2009. – № 1. – С. 102–105.
4. Лазарева С. Ф. Методологічне і методичне забезпечення аудиту інформаційних технологій / С. Ф. Лазарева, Р. Л. Ус // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 1 (128). – С. 117–125.
5. Міжнародні стандарти аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/msa/>
6. Овчарик Р. Ю. Аудит на базі комп'ютерних програм: продуктивність, рентабельність та тенденції розвитку [Електронний ресурс] / Р. Ю. Овчарик // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: Економічні науки. – 2017. – № 1. – С. 68–72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2017_1_12.
7. Пчелянська Г. Б. Аудит в умовах використання комп'ютерних систем / Г. Б. Пчелянська // Наукометодичні аспекти обліково-аналітичної системи підприємства: монографія / В. В. Немченко, Ф. А. Трішин, Л. В. Іванченкова, Н. М. Купріна, Г. О. Ткачук та ін.; за заг. ред. д.е.н., проф. В. В. Немченко. – Одеса: Фенікс, 2016. – С. 271–280.
8. Skrypnyk M. Accounting and verification of sustainable enterprise development reporting / M. Skrypnyk, N. Radionova, T. Vlasiuk, S. Bondarenko, O. Grygorevska // IBIMA Business Review. – 2019. – Vol. 2019. – P. 1–10.
9. Radionova N. Dual nature of industrial enterprise cost management system / N. Radionova, M. I. Skrypnyk, T. Voronkova // Baltic Journal of Economic Studies. – 2019. – Vol. 5, No. 2. – P. 184–190.